

Eduardo Jordà

El destí de Felix Bressart va ser el d'aquells figurants que apareixen al final del *dramatis personae* de les obres de Shakespeare, en el qual se citen en desordre, com peces soltes de la terrisseria humana, missatgers i guàrdies, criats i músics, soldats i acompanyants. Tots surten a escena en papers muts o molt breus, i de seguida tornen a perdre's entre les ombres dels bastidors. És natural que els bons aficionats recordin Felix Bressart pel paper d'alabarder en la troupe d'actors que interpreten *Hamlet* en un glaçat teatre de Varsòvia (*Ser o no ser*, Ernst Lubitsch, 1942). Al cap i a la fi, li va tocar ser un etern actor secundari i no va tenir mai moltes oportunitats de lluïment. Tot i això, ha aconseguit fer-se amb un lloc entre els característics que han deixat rastre, i Fernando Trueba l'inclou, al seu *Diccionario de cine*, a la llista de secundaris preferits.

Felix Bressart no semblava capaç d'estar de mal humor, ni d'odiar a ningú, ni d'enfadar-se per res. A la seva manera, fos quina fos la situació en què es trobava, feia com el seu compatriota Immanuel Kant: mirava cap a l'infinit cel estrellat i es deixava dur per la seva pròpia llei moral, que li xiuxiuejava a l'oïda coses així: "No li donis importància a això, hi ha coses pitjors, deixa-ho estar." Bressart era alt i desmanegat, i tenia uns ulls clars i tristoïts (s'ha de suposar que la seva infància no va ser molt feliç). En el seu rostre destacava un nas prominent de venedor de canelobres i llibres vells. Però Bressart era, en essència, un home que sabia somriure. Ho feia sense gaire entusiasme, perquè sabia que no es podia permetre moltes alegries, però el seu somriure deixava molt clar que no estava disposat a permetre que la crueltat del món el derrotàs. Bressart era, per dir-ho així, una reserva natural de la ironia i la benevolença. Feia la impressió d'haver caigut en tots els pecats i en tots els errors, i només per això els sabia disculpar en els altres. Si s'hagués de triar algú amb qualitats avui oblidades, com l'art

d'escoltar una opinió contrària sense cap altre signe de disconformitat que un mig somriure, hauríem de triar-lo. Quan duia -com feia sovint- un esclafat bigot de llúdrria, Bressart era el prototipus de persona que volem trobar en una situació estreta: per exemple, rere la finestreta en què damanem a crits un visat de refugiats, o de porter de nit en un hotel on no ens deixen entrar, o d'agent de duanes en la frontera a la qual arribam sense papers. Jo tenc l'esperança de trobar-me qualche vegada Felix Bressart, al costat d'un munt de persones estimades, a qualche banda que ni puc ni vull imaginar. Que uns altres triïn gent famosa, megalòmans farts de si mateixos o a importants i insuportables totxorrots. Jo em qued amb Felix Bressart, amb els seus ulls infinitament savis i indulgents, amb el seu nassot de robavellaire i amb la seva desmanegada figura d'espantaocells.

Felix Bressart va néixer l'any 1892, dins una família jueva que vivia a un lloc dit Eydtkuhnen, a la que aleshores era Prússia Oriental. Eydtkuhnen no era als mapes, almanco amb aquest nom, cosa que fa suposar que es tractava d'un d'aquells miserables pobles fronterers que va descriure Joseph Roth. Podem imaginar quatre carrers enfangats, diverses fileres de cases de fusta i la botiga d'un mercader jueu, i més enllà un església luterana i una petita sinagoga. La capital de Prússia Oriental era la ciutat portuària de Königsberg, on Immanuel Kant, un segle abans del naixement de Bressart, havia escrit que un home havia d'avesar-se a viure entre l'admiració del cel estrellat i la certesa de la llei moral que hi ha dins del seu cor. Se sap molt poc de la infantesa i joventut de Bressart. Com tants d'altres, en qualche moment degué integrar-se en una companyia teatral, potser per afició, o qui sap si perquè era l'únic recurs que li quedava per no morir-se de fam. Bressart va fer feina molts d'anys en el teatre abans de debutar en el cine, cosa que va fer ja major, amb 38 anys, en pel·lícules alemanyes dels darrers anys de la República de Weimar.

Aquestes pel·lícules contaven històries tan poc apropiades per a Bressart com les aventures dels muntanyencs en els Alps o les pàl·lides comedietes romàntiques de les secretàries que al final es casaven amb el seu cap. No sabem com era Bressart durant aquells anys, però no l'hem d'imaginar molt diferent de com va ser quan va ser major, quan feia la impressió d'haver envellit prest i d'haver estat maltractat per la vida. Potser això el fes perspicax i cautelós, ja que va emigrar d'Alemanya a finals de 1933, just quan acabava el primer any en el poder d'aquell caporal austríac que nomia Adolf Hitler i que un dia es va proposar implantar el regne de Satanàs a la terra.

Abans de deixar Europa, Bressart va treballar cinc anys a Hongria i França. L'any 1939 va arribar als Estats Units, tal vegada amb l'ajuda d'altres jueus exiliats, com Ernst Lubitsch o Peter Lorre. Va debutar prest i bé, perquè en la seva primera estada a Amèrica va fer *Ninotchka* (1939), del gran Ernst Lubitsch, protagonitzada per Greta Garbo. Bressart era el comissari soviètic Buljanov, un dels tres bolxevics destinats a París que s'han deixat seduir pels encants del capitalisme. Els altres comissaris eren Bela Lugosi i el gran Sig Ruman. Un bell dia de primavera, la cap Ninotchka obre les finestres del seu hotel a París i diu: "Sempre m'ha causat un cert dolor que les nostres ornetes, a l'hivern, ens abandonin i desertin als països capitalistes. Ara sé per què. Nosaltres tenim grans ideals. Ells tenen el clima." Quan els diu això, ella ja ha dit adéu als grans ideals, cosa que els tres comissaris havien fet molt abans. Per sort per tots els cinèfils, Bressart va tornar a actuar en dues comèdies de Lubitsch. A *El bazar de las sorpresas* (1940), ara objecte d'un fat remake a *Tienes un e-mail*, era un dels dependents de la botiga on dos empleats que no s'aguanten, James Stewart i Margaret Sullavan, viuen sense saber-ho una història d'amor per correspondència, gràcies a un anunci a la secció

de contactes personals d'un diari. A *Ser o no ser*, el llargarut Bressart formava una parella de comparses amb un altre actor baix i remugador, que anhelava recitar el famós monòleg del jueu d'*El mercader de Venècia*. Tots dos actors encarnaven, una vegada més, l'eterna dualitat humana que simbolitzen Don Quixot i Sancho, i passant pels obscurs copistes Bouvard i Pécuchet, arriba fins a Laurel i Hardy i es perpetua en els simètrics Hernández i Fernández.

Com que s'havia adaptat als papers d'estranger, amb el seu accent balbucejant de nouvingut i tenia un aire inconfusible de centreeuropeu que sabia ballar un vals i xerrar en llatí amb un desconegut, qui sap si amb finalitats no del tot honorables, Bressart va fer papers de professor excèntric o d'estranger un pèl sonat, amb directors importants com King Vidor (*Camarada X*, 1940), Mervyn Le Roy (*Flores en el polvo*,

1941) o Robert Siodmak (*Cobra*, 1944). La seva figura estrafolària quedava bé en els musicals, així que va fer *Ziegfeld Girl* (Robert Z. Leonard, 1941) i *The Thrill of Brazil* (S. Sylvan Simon, 1946). Una de les seves darreres interpretacions és la bella i espectral *Jennie*, de William Dieterle (1948), un gran relat de fantasmes que explora les falles del temps per on es fica una dona que no pertany a cap època ni pot pertànyer a ningú, com li ha de passar a l'amor si no volem que es converteixi en una cosa vulgar. A *Jennie*, Bressart interpreta un vell empleat d'un teatre de varietats que ha tancat fa molts d'anys. Aquell mateix any va actuar en un musical de Howard Hawks, *Nace una canción* (1948), en la qual feia de professor Gerkikoff, un dels set especialistes en argot que han d'estudiar la peculiar forma de parlar de l'enfollida Virginia Mayo. Ja devia estar molt malalt de leucèmia, perquè fa la impressió de ser realment vell, tot i que encara no havia fet els setanta.

Bressart va morir un any després, a Los Angeles. Va ser el 17 de març de 1949 i va fer feina fins al final: quan va morir, intervenia en una pel·lícula amb William Powell i Shelley Winters. Ens va deixar una cosa impagable: la mirada d'un home que contempla l'inabastable espai estrellat, i somriu d'admiració i orgull. I ens va deixar també la presència d'un home que se sap amo d'una llei moral que ordena aquest món, i somriu perquè aquesta llei moral el deixa estalvi de totes les cambres de gas i de tots els camps de concentració, tot i que ell hi estigui reclòs. ■